

קונטרס טעם זקנים

שיחות התחזקות בעבודת השם
ע"ד הסלולה של
רביה"ק מוהר"ן מברסלב זי"ע
מאת הרה"ח
ר' לוי יצחק בענדער ז"ל
מתוכל בסיפורי עובדות מאנ"ש מדורות הקודמים
מתורגם ללשון הקודש

סד

מכון
טעם
זקנים
שיחותיו של
רבי לוי יצחק בנדר ז"ל

תוכן השיעור

תמימותו וחכמתו של ר' נחמן טולטשינער

כל איבריו וגידיו היו מלאים עם הרבי!

קדושתו של ר' אברהם משחר ילדותו

שתיית "לחיים" אצל אנשי שלומינו

"הספר שלי הוא הגן עדן בעצמו!"

מדינת קיר"ה

לא חיכה עם הוידי ליום האחרון...

וכל נתיבותיה שלום

במקום שחושב השכל שם כל האדם

עזבתי את שאר הצדיקים והתקרבתי לילד!

חידוש בחזנות!

ראה את רוח הקודש של הרבי

לזה יקרא 'חסיד'!

שותפו של הרבי ר' מרדכי באברניצר

בעלי הצדקה ר' מרדכי ור' ישראל

באברניצר

פטירתם של ר' שבתי ברסלבר ור' געצ'ע

"כי שם המקום המוכן לו"

הערות והארות מתקבלות בחפץ

לב, נא להתקשר אל:

יוסף מענדל האס

מאנסי ארה"ב

1-845-200-0443

(ארה"ק: 072-257-3456)

כל הזכויות שמורות

קונטרס זה הינו תרגום של

קונטרס ק"ה באידיש

לקבלת הקונטרס וכן ההקלטה (MP3)

של השיעור, יש לפנות דרך

האימייל:

Rlyb148@Gmail.Com

כדי ליטול חלק בהוצאות העתקת

הטייפס ולהדפיסם,

יש להתקשר:

(+1) 845-323-9216

ניתן להאזין לכל השיחות שי"ל על

ידינו:

בקו 'מערכת ברסלב'

ארה"ק: 02.560.7387

ארה"ב: 646.585.2985

ענגלאנד: 0330.390.0487

בעלגיה: 03.808.1775

לשמיעת השיעור המצו"ב יש להקיש:

#2.1.2.1.1 ואח"כ #93

בס"ד

שיעור פרשת מקץ-חנוכה שנת תשל"ו

(מייפ מס' 121 #)

תמימותו וחכמתו של ר' נחמן טולטשינער

(ביקור חולים בחנוכה אצל ר' לוי יצחק אחרי שעבר ניתוח במעיים) ברוך השם, היום חל
היארציית של רבי אברהם ר' נחמן'ס, אמרתי קדיש! לא נערכתי לכך (עקב החולשה).

ר' נחמן (טולטשינער, אביו של ראבר"ן) היה חכם מופלג. כאשר היה שם הסכסוך עם
המירהאויצער^א, אמר ר' נחמן: "ווי קום איך צו וייער עבודה?! נאר אן עצה דארף
מען מיר פרעגן!" - "איך אני מגיע לעבודתם?! אולם עצה צריך לשאול אותי!".

היה לנו חסיד בטעפליק, בנו של רבי מרדכי'לה דיין, שמו היה רבי אברהם^ב. הוא
היה עשיר גדול, בבחינת רבי אלעזר בן חרסום^ג. הוא ישב ולמד - והעסקים התנהלו
מאליהם. הוא לא דיבר עם איש - ואף עם ילדיו לא דיבר, הוא היה סגור ומסוגר -
התפלל ולמד. קראו לו "ר' אברהם ציפורה'ס" - על שם אמו.

כאשר ר' נחמן טולטשינער הגיע לטעפליק, הוא שוחח עמו שעות. אמרו לו ילדיו:
"איתנו אינך רוצה לדבר אף פעם, ועם היהודי הזקן אתה מדבר כל כך הרבה?".
ענה רבי אברהם לילדיו: "הביטו על היהודי הזה, הוא חכם כזה - שכאשר תתכונן

^א עי' טעם זקנים קונטרס פ'.

^ב עי' אודותיו בטעם זקנים קונטרס צ"א.

^ג עי' יומא לה:

המלוכה היהודית, הוא יהיה שר האוצר - כזה חכם הוא!". הוא יהיה "שר-האוצר", כלומר, כל ענייני הכספים.

(ר' משה ביננשטוק: האם הכרתם את רבי אברהם ציפורה'ס? לא).

ור' נחמן אמר על הטירהאוייצער: "איך אני מגיע לעבודתם?" (כנ"ל).

בעניין ההתקרבות לרבי טמון מין דבר כזה, יכול להיות אחד שהוא עובד השם – אולם בעצם עניינו של הצדיק האחר קרוב יותר, יש לו יותר ביטול, (הוא) יותר משרת. יתכן גם שהיו עובדי ה' גדולים יותר מיהושע בן נון – יתכן, אבל מדוע זכה יהושע להיות המקבל? ה"לא ימיש מתוך האהל"!" ה"משרתו" – זהו העיקר, זהו ענין אחר לגמרי! הביטול, זהו שבח אחר לגמרי!

כל איבריו וגידיו היו מלאים עם הרבי!

כמה שראינו 'עבודה' אצל רבי אברהם ר' נחמן'ס בשנותיו המאוחרות, עוד יותר מזה שמענו על ימי נעוריו, אלו 'ימי חורפו' היו לו. על רבי אברהם ר' נחמן'ס היו אומרים: הוא לא הותיר שום גיד ושום איבר שאינו מלא עם הרבי!

זהו יום חשוב, זהו יום ההילולא של רבי אברהם ר' נחמן'ס. כבר חלפו חמישים שנה מאז פטירתו – בשנת תרע"ח, ועכשיו כבר תשל"ו.

^ד שמות לג, יא.

^ה עיי' מדרש רבה, פר' פנחס פר' כ"א, פס' י"ד: "יפקוד ה'. מה ראה לבקש הדבר הזה אחר סדר נחלות? אלא כיון שירשו בנות צלפחד אביהן, אמר משה, הרי השעה שאתבע בה צרכי; אם הבנות יורשות, בדין הוא שירשו בני את כבודי. אמר לו הקב"ה (משלי כז) 'נוצר תאנה יאכל פריה' – בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה, יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות. הואיל והוא שירתך בכל כוחו כדאי הוא שישמש את ישראל, שאינו מאבד שכרו – 'קח לך את יהושע בן נון' לקיים מה שנאמר 'נוצר תאנה יאכל פריה'. ועיי' בהקדמת הרב מטשעהרין בעלים לתרופה; ועיי' "כוכבי אור" חלק שיחות וסיפורים אות מ"ז.

הקב"ה ירחם עלי שאזכה להמשיך לשבת יחד עם אנשי שלומינו ולדבר, אבל אם אינני מסוגל אזי אסור לי. כשאנשי שלומינו יושבים זה חשוב לי מאוד, ברוך השם; כשאנו יושבים יחד זה כבר טוב מאוד!

היה פעם שר' יצחק (בן מוהרנ"ת) נחלש מאוד. אז הוא אמר: "ריבונו של עולם, מה אומר לך? אומר לך שאהיה יהודי כשר - איך אוכל להבטיח לך? רק זאת אומר לך, אני לעולם לא אשכח, אני אזכור, אני לא אהיה כפוי טובה!". דוד המלך אומר: "אֲבֹא בֵיתְךָ בְּעוֹלוֹת אֲשֵׁלֶם לְךָ נְדָרִי, אֲשֶׁר פָּצוּ שְׁפָתַי וְדָבַר פִּי בְּצַר לִי".

(אחד הנוכחים: אתם לא בריאים בגלל עוונותי - אין לי ספק בכך!) למה לך לדבר שטויות כאלה? "אני מחצתי ואני ארפא" - זה הכל! אין שום סיבה אחרת.

אנשי שלומינו העתירו, אנשי שלומינו הרבו בתפילה, וזה מה שעזר!

(ר' משה: הם אומרים, שזה כבר יותר משלושים שנה שיש לכם את זה; ברוך השם שלא סבלתם מזה עד היום!) שהקדוש ברוך הוא ירחם!

נבהלתי מאוד, ראיתי שההקאות אינן הקאות רגילות. שהשם יתברך ירחם ומעתה אחיה חיים טובים ואזרוק את כל השטויות ואחשוב על התכלית.

קדושתו של ר' אברהם משחר ילדותו

(ר' משה: האם שמעתם שבשעת הברית רבי אברהם ר' נחמן'ס היה מסוכן, היה הרבה דם?) כן כן.

(ר' משה: הוא התבטא, ש"כבר מילדותו הבעל דבר ארב לו!"?) כן. (השואל: מי אמר זאת?) ר' נחמן טולמשינער.

¹ תהלים סו. עיי"ש במפרשים.

² דברים לב, לט.

עוד בקטנותו, בהיותו (רבי אברהם) ילד בן שש ר' נחמן כבר ראה שזה ילד אחר. ילד רגיל שחוזר מהחדר (מבקש): "אמא תני לי משהו" - ילד קטן רוצה שהאמא תיתן לו משהו. 'הוא' עוד בהיותו קטן, ניגש לארון, תחב את ראשו בתוך הארון - עם ספרים; כשקראו לו לאכול, הוא הלך...

אמר לו ר' נחמן טולטשינער עוד בקטנותו: "דו קערסט קיין ארץ ישראל, חוץ לארץ קען דיר נישט סובל זיין!" - "אתה שייך לארץ ישראל, חוץ לארץ אינה יכולה לסבול אותך!".

(ר' חיים שלמה רומנברג: באיזו שנה הוא נולד?) תר"ט; הוא היה בן שישים ותשע. (ר' משה: גם ר' נחמן טולטשינער חי שישים ותשע שנים?) רבי אברהם נהג לומר: "אבא משך לתוך שנת השבעים" (קרוב לשבעים). בחוץ לארץ זה נחשב 'אריכות ימים'.

(ר' משה: הניגון השני של 'מעוז צור' הוא מר' מאיר לייב בלעכער?) גם הראשון. הוא היה בעל מנגן דגול. את ה"שושנת יעקב" שאנו שרים - שניהם, באים ממנו. ו"יום ליבשה" גם ממנו. הוא היה תלמיד חבר של רבי נתן - למדן עצום. הוא היה רבו של רבי אברהם ר' נחמן'ס (בתורת הנגלה).

הוא היה בעל מלאכה - פחת, הוא התפרנס ממעשה ידיו. הוא עבד מידי יום רק כדי מחייתו¹. והמשיך לעשות - עבד את השם יתברך!

רבי אברהם ר' נחמן'ס אמר על ר' מאיר לייב: "ער איז געווען אזא איד - אז ער פלעגט גיין צום רבי'ן אויפן ציון, האט ער זיך דריי מעג צוגעגרייט!" - "הוא היה יהודי כזה - שבעת הליכתו לרבי להשתטח על הציון, היה מתכונן שלושה ימים!"

¹ עי' שיש"ק ח"ג, ת"ה: רבי מאיר לייב הנ"ל, שהיה נפח במקצועו, היה עובד מדי יום רק כדי מחייתו לאותו יום, וכשהרויח כדי סיפוקו לאותו יום, שוב לא עבד, וסגר בית מלאכתו והלך לעסוק בעבודת השם יתברך, וביום שישי היה עובד לכדי סיפוקו לשני הימים ליום הששי והשבת.

שתיית "לחיים" אצל אנשי שלומינו

(ר' משה: מעולם לא שתו ביום היארצייט מעט 'לחיים')? אני יודע? טעימה קטנה וזהו...)

רבי נתן אמר כך: "פריער איז געווען ביי די גדולים - מען האט געטרונקען 'עפעס' - און גערעדט אסאך דיבורים; צום סוף איז געווארן די דיבורים ווינציגער - און טרינקען מערער!" - "פעם היה אצל הגדולים - שתו 'מעט', והרבו בדיבורים הרבה; לבסוף התמעטו הדיבורים - והשתייה התרבתה!".

(ר' חיים שלמה: ר' נחמן טולטשינער הכין תה? - כך מובא כאן!) כן, אצלנו היה תה.

פניו של רבי נתן היו פנים מאירות - קצת אדמדמות. אמרו המתנגדים, שזה בגלל שהוא שותה יי"ש. רבי נתן ענה ואמר: "ברוך השם, מיר מיט אינוער תם'ס משקה קענען מיר נישט זיין שיכור!" - "ברוך השם, אנחנו עם משקה התם שלנו איננו יכולים להשתכר!"! המשקה של התם היה מים - הבירה היא מים, המעד הוא מים. "אנו לעולם לא נהיה שיכורים".

^ט עי' שיש"ק ח"ג (חדש) ר"נ-רנ"ב.

^י עי' "אבניה ברזל" שיחות וסיפורים ממוהרנ"ת, אות ט': פעם אחת דיבר מוהרנ"ת מענין הקיבוצים של יין שרף, שההתחלה היתה מחמת שראו אז הצדיקים שטוב להתקבץ יחד כדי לדבר דיבורים טובים ובפרט מדיבורי הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו שהאיר אז בעולם. ועל זה הכרחו לשבת על מעט יין שרף כדי שעל-ידי זה יהיה קיבוץ. אבל אחר-כך נתמעטו הלבבות ונתרבו התאוות ונשארו רק על היין שרף לבדו. על-כן רבינו זצוק"ל ראה את זאת ודחה זאת לגמרי. ופעם אחת אמר רבינו זצוק"ל איך קאן שוין נישט פערטראגין (פאר ליידען) זייערע פראזניקיס (איני יכול לשאת כבר את החגיגות שלהם). ואצל רבינו זצוק"ל היה רק קיבוץ של תורה ותפילה ושיחה מהתכלית לבד, וזאת היה נראה למוהרנ"ת זצוק"ל מאד. אך אחר-כך בימי הר' נחמן טולטשינער התחילו להנהיג לשתות תה ואמר הר' נחמן זה הוא מנהג יפה, שלא ישתכרו על-ידי-זה ויוכלו לדבר על-ידי-זה דיבורים טובים מהתכלית.

^{יא} ע"פ מעשה ט' בסיפורי מעשיות 'מעשה מחכם ותם', עיי"ש שהתם'ס משקה היה מים לבד. גם עי' בעלים לתרופה במכתב ממוצאי שבת שירה אור ליום א' תקצ"ה, וז"ל ש: "ובחסדו יתברך בטחתי שלא אהיה שיכור חס ושלום מהמים שאני שותה בכל יום, וכל הפוסל במומו פוסל, ודי למבין. האמת שאנחנו מרגישים יותר צרות ישראל שנאמר עליהם 'שכורת ולא מייך', וכתב 'יחוגו ינועו כשיכור' וכו'".

פעם בשמחת תורה ר' נחמן טולטשינער שטה קצת יותר מדי, והוא נפל לרגליו של רבי נתן, הוא נישק את רגליו: "איר זענט אינז מחיה, איר דערקוויקט אונז!" - "אתם מחיים אותנו, אתם משיבים את נפשנו!" - הוא ביטא (את אהבתו למוהרנ"ת), ורבי נתן שתק.

למחרת אמר לו רבי נתן: "נחמן, געדענקסטו וואס דו האסט געזאגט?" - "נחמן, הנך זוכר מה אמרת אתמול?" ענה ר' נחמן: "איך זאג היינט אויך אזוי" - "גם היום אני אומר כך". אמר לו רבי נתן: "דאס איז נאר פורים" - "זה רק בפורים (השכרות)".

(ר' משה: הוא התכוון לגבי הדיבורים, או לגבי השתייה?) שניהם. הרבי הרי אומר בתורה ע"ד: "'שמחת תורה' היא 'דיבור בדעה'". "דיבור בדעה" אינו בא עם שתייה". פורים הוא "דיבור בלא דעה", "לא ידע" - ה'לא ידע' של פורים הוא דבר נפלא. אבל שמחת תורה היא 'דיבור בדעה'.

(השואל: האם באמת אין דבר כזה לשמות בשמחת תורה?) אצל אנשי שלומינו - לא!

(ר' משה: רבי אברהם ר' נחמן'ס כותב בפירוש, שבשמחת תורה אין לשמות - ב"כוכבי אור"!) 'שמחת תורה' היא 'דיבור בדעה' - זמן של 'ידע' - לא 'לא ידע'.

(ר' משה: היו שאמרו לי היום בבוקר בתמיה - היום היארציית של רבי אברהם ר' נחמן'ס ואתה לא מביא יי"ש?!) כאן בבית הכנסת ברוך השם היה בקבוק מיץ ענבים, כך יכולתי גם אני לטעום מעט...

(ר' משה: סעודה מעולם לא ערכו?) פעם אחת עשיתי משהו כאן בירושלים.

יב עיי' שיש"ק (חדש) ח"ג, אות תק"ד.

יג ששון ושמחה, אות א', ושם בא"ד: "כי מאד צריכין ליזהר למעט בשתיית משקין המשכרין בכל האפשרות גם בשבת ויום טוב, [ואפילו בשמחת תורה, (מלבד בפורים שאז מצוה לקיים את המאמר חז"ל שחייב איניש לבסומי וכו' כפשוטו] כן שמעתי מאבי הכ"מ בשם אדמו"ר ז"ל ובשם שאר צדיקי אמת שלא כדעת המפרשים בזה בענין אחר]. ולא כטועים בזה] ומכל שכן וכל שכן בימי החול כי לא על שמחה כזאת הזהיר אותנו אדמו"ר ז"ל כי על זה נאמר, "ולשמחה מה זו עושה", כי אין זה שמחה רק הוללות וסכלות".

(ר' משה: באמריקה עושים - ר' הערשל ואסילסקי ור' יצחק מנדל רומנברג!) אני פעם אחת ערכתי סעודה - יותר לא, אחר כך הפסקתי. ידעתי שרבי אברהם ר' נחמן'ס - יהודי שאצלו העיקר היה "חצות!" רצון הצדיק לא היה שיערכו סעודות...

(ר' משה: כשמתוועדים וחסידים ברסלב מתאספים יש התעוררות תשובה, בפרט שחנוכה זה הרי זמן של שמחה, לא נהגו להתאסף לשיר 'מעוז צור'?) 'זאת חנוכה' התוועדו בביתו של ר' שמשון. רבי אברהם ר' נחמן'ס גם ישב פעם שם אצל ר' שמשון ב'זאת חנוכה'.

רבי אברהם נפטר - ור' געצע נפטר גם הוא בשביעי-של-פסח באותה שנה, תרע"ח. ר' געצע חש קצת שלא בטוב אחרי הסתלקותו של רבי אברהם. הוא אמר, שכשנכנס לרבי אברהם ר' נחמן'ס לפני פטירתו, הוא נתן את ידו לרבי אברהם ר' נחמן'ס - והוא לא עזב את ידו. נענה ר' געצע: "אני מפחד". והוא אכן נפטר זמן קצר אחר כך, בשביעי של פסח^{יד}.

"הספר שלי הוא הגן עדן בעצמו!"

(ר' חיים שלמה: רבי נתן אמר: "השל"ה הקדוש הוא הפאלווארק - ואילו ספרי (ליקוטי הלכות) הוא הגן עדן של הקב"ה!" - כך הוא הלשון?) יש אימרה בשם צדיקים, שה"של"ה הקדוש" הוא ה"פאלווארק" של הקב"ה! כך היו העולם אומרים על ה"של"ה הקדוש", שהוא הפאלווארק של הקב"ה.

(ר' משה: מי אמר זאת? ר' חיים שלמה: רבי נתן!) העולם היו אומרים על השל"ה הקדוש, שהוא הפאלווארק של הקב"ה. (השואל: מה פירוש "פאלווארק"? "רכוש"י^{טו}). רבי נתן

^{יד} עיי' גם לקמן

^{טו} על פי "פאלווארק" עיי' אוצר נחמני, אות מ"ג.

אמר: "מיינ ספר איז דער גן עדן אליין" - "הספר שלי" - (ר' חיים שלמה: הוא הגן עדן של הקב"ה!?) "הוא הגן עדן בעצמו!".

(ר' חיים שלמה: הרבי אמר: "עכשיו שכבר יצא הספר שלי, לא צריך ספר מוסר אחר")? אנשי שלומינו היו לומדים (בכל הספרי יראה), מעיינים בספרים, אולם כשהתאספו יחד, היו מדברים מספרי רבינו, מדרש, זוהר!

(ר' חיים שלמה: רבי אברהם ב"ר נחמן היה מדבר גם מספרי חסידות אחרים?) ממנו לא שמעתי! מרבי אברהם ב"ר נחמן שמענו רק להעמיק בספרו של הרבי! הוא היה עמקן נפלא!

פעמים רבות היה, שהוא דיבר ולא ידעו מה הוא מדבר! הוא העמיק כל כך בספרו של רבינו - כל כך העמיק, עד שקשה היה להבין מה הוא אומר, הוא התלהב!

מדינת קיר"ה

(ר' חיים שלמה: האם הוא דיבר על החולקים, המתנגדים?) כמעט לא, הוא לא דיבר כלל. הוא הלך בדרכו של אביו ושל רבי נתן - הוא לא דיבר.

(ר' חיים שלמה: יש דיבור מהרבי, שהוא יכול היה לקרב את כל יהדות הונגריה?) רבי נתן מביא: "אם לא היו מתנגדים לרבי, היה הרבי מקרב את כל העולם כולו להשם יתברך!".

^{טז} עיי' שיש"ק (חדש) ח"ב, אות תפ"ג. וכך הוא במקום אחר (בטייפ): "די וועלט זאגט אויפן ספר 'של"ה הקדוש', אז דאס איז דעם אויבערשטנס פאלווארק, מיינ ספר איז דעם אויבערשטנס גן עדן!".

^{יז} עיי' חיי מוהר"ן, אות שמ"ו (כת"י): "ומי שעוסק בזה הספר אין צריך עוד ספר מוסר אחר!" כך אמר בפירוש.

^{יח} עיי' חיי מוהר"ן קט"ו, בא"ד, וזל"ש: "ולולא שהתגבר הקטרוג על העולם עד שלא היה העולם כדאי לינק מאור כזה ועמד וגנזו, היה נתגלה גדולתו בעולם והיה מחזיר כל העולם אליו יתברך!".

הוא היה מראה לגדולים - שהם אינם יודעים כלום, ולקטנים - שהקדוש ברוך הוא איתם! זהו קירובם: הגדול רוצה שיראו לו שהוא אינו יודע - והקטן צריך שיראו לו שהקדוש ברוך הוא (איתך עמך ואצלך!).

(ר' חיים שלמה: אבל הרבי לא דיבר ביחוד על הונגריה?) הונגריה? הרבי שיבח אותם שהם אנשים פשוטים, שהם מאמינים^ב. "מדינת קיר"ה" היא הונגריה^{בא}. הרבי שיבח אותם שיש להם אמונה פשוטה.

^ט עי' ליקוטי מוהר"ן תניינא סי' ז', אות ז': "ועיין לקמן (סימן ס"ח), שם מבואר גם כן ענין זה בביאור יותר קצת. והכלל שהצדיק עיקר שלימותו, כשיש לו שני הבחינות הנ"ל, דהיינו שידע איך לדבר וללמד ולהאיר בכל אחד ואחד, בדרי מעלה ודרי מטה, בעליונים ובתחתונים, בשמים ובארץ, שהם בחינת גדולים וקטנים. היינו שלהגדולים במעלה, בני עליה, בחינת דרי מעלה, צריך שיהיה כח להצדיק להראות להם ולגלות להם, שעדיין אינם יודעים כלל מהשם יתברך, בחינת: 'מה חמית מה פשפשת' וכו' וזה הלימוד וההשגה הוא צריך להאיר ולהכניס בהגדולים במעלה, שהם בחינת דרי מעלה. ולהיפך, יש בני אדם שמונחים במדריגה התחתונה מאד, עד שהיו מייאשין את עצמן לגמרי, חס ושלום, כי נדמה להם שהם רחוקים מאד מהשם יתברך, וכבר אבד נצחם ותוחלתם מה' צריך הצדיק שיהיה לו כח לעוררם ולהקיצם, שלא יהיו מייאשין עצמן בשום אופן בעולם, יהיה איך שיהיה, ולהראות להם ולהאיר בהם, כי עדיין ה' עמם ואצלם וקרוב להם, ואפילו בתוך הארץ ממש, אפילו אם נפל לשאול תחתיות, חס ושלום, אף על פי כן שם דייקא נמצא כבודו יתברך, כי "מלא כל הארץ כבודו" וזה בחינת כל, שיש להצדיק וכו', כנ"ל".

^כ עי' ליקוטי מוהר"ן סי' קפ"ו: "מה שמספרין מופתים מהצדיקים שבמדינות קיר"ה (דוויין), הוא מחמת שאנשיהם הם אנשים כשרים ומאמינים בהצדיקים", וכו' עיי"ש. גם עי' בחיי מוהר"ן אות תקל"ט: "וסיפר מכמה אנשים ממדינת קיר"ה שרגילים מאד להרבות בנתינת פדיונות תמיד".

^{כא} הונגריה היתה חלק ממדינות הקיר"ה - הקיסר ירום הודו - של הממלכה האוסטרו-הונגרית שכללה גם את גליציה.

שיעור פרשת בא (ח"ב)

שנת תשל"ו

(מייפ מס' 129#)

לא חיכה עם הוידוי ליום האחרון...

רבי נחמן ב"ר יצחק לייב^{כב} היה בעל התפילה בתפילת מנחה של ערב ראש השנה (באומן). הוא קבור ביאס - שם הוא נפטר. אנשי החברה קדישא נכנסו אליו מרם פטירתו כדי שיאמר וידוי. אמר להם: "אני לא חיכיתי עד ליום זה עם הוידוי, לי היה וידוי כל יום!".

(ר' נחמן בורשטיין: היו לו ילדים לרבי נחמן ב"ר יצחק לייב?) כן. (ר' נחמן: הם נסעו לאומן בראש השנה?) ילדיו היו ברומניה - ילדים, נכדים. הם היו נוסעים מיאס.

(ר' נחמן: מה? רבי נחמן ב"ר יצחק לייב גר שם?) כן! פעם היה כך: ברוסיה היה הצר ניקולאי ימ"ש - הוא היה 'צורר היהודים' נורא, הוא עשה צרות צרורות. ורומניה הייתה מדינה בפני עצמה - ברומניה היה קיסר אחר. וכאשר חצו את הגבול, נעשו חופשיים. רבים ברחו לשם - (להציל עצמם מגזירת שירות בצבא).

היו לנו שם הרבה חסידים - ר' אורי^{כג} (מיאס, תלמיד רבינו) - והיו עוד כאלה שכרחו לשם^{כד}. (ר' נחמן: ר' אורי היה עוד בזמנו של רבי!) בזמנו של הרבי^{כה} - ואף מאוחר יותר.

^{כב} עי' אודותיהם בטעם זקנים קונטרס ס"ה.

^{כג} מוזכר באנשי מוהר"ן כ"ט, בשם "ר' עירא".

^{כד} ביניהם, רבי נתן ב"ר לייבלי ראובנ'ס קודם שעלה לארה"ק.

^{כה} בקשר שבינו לבין רביז"ל עי' בשיש"ק ח"ב, אות קל"ג; וח"ג, אות ק"ג.

הקיסרים ברוסיה היו רשעים גדולים, מלכות הרשעה רח"ל, רק לשנוא יהודים ולרדוף יהודים - לכן הם ברחו משם. זה גרם שהיו לנו שם חסידים.

אתה זוכר הרי את ר' חיים פולנאה/ער^כ, הוא בא בראש השנה (לירושלים). הייתה תקופה שהוא בא לראש השנה יחד עם יהודי זקן. (היהודי הזקן) העיד על עצמו שהוא נכד של רבי נתן ב"ר לייבלה ראובן'ס.

(ר' נחמן: איפה, בירושלים או באומן?) הוא בא לראש השנה כאן.

(ר' נחמן: הוא הביא עמו יהודי זקן שהיה נכדו?) הוא בא כמה שנים לראש השנה. הוא הסביר בפרוטוט, מי, מה (- איך הוא נכד). אכן במכתבים^כ אני רואה שדבריו כנים ואמיתיים. יהודי זקן, ישיש.

(ר' נחמן: הרי לרבי נתן ב"ר לייבלה ראובן'ס לא היו ילדים כאן, כולם היו בחוץ לארץ!) בודאי בחוץ לארץ, אבל הוא בא (מאוחר יותר) לכאן, אלא שמוצאו היה מרומניה. הוא אמר שהוא מנכדיו. יהודי טוב היה. ר' חיים נפטר כאן. והוא (נפטר) שם ב"פרדס חנה".

וכל נתיבותיה שלום

היושר הוא, אם אנחנו כבר עומדים (מקורבים) אצל הרבי, עלינו להתקרב ולקחת קצת יותר, להיכנס יותר פנימה. זהו דבר טוב מאוד (- עניין רביז"ל), והעיקר הוא, שהוא משריש בלב האדם נקודה של אמת, שיכסוף וימשיך עצמו אל האמת - וזה העיקר!

עיקר הנחת רוח למעלה - אומר הרבי - למעלה חושקים רק לאמת^כ! ככל שיש באדם יותר אמת, יש לזה יותר חשיבות למעלה! כאן (אצל הרבי) הוא ה"פלטין של

^כ בין ה 27 שנשלחו בתרצ"ח אל הבלתי נודע ומהיחידים שנותרו בחיים. דר בא"י. (גידוה"נ)

^כ במכתבי רבי נתן ב"ר יהודה.

^כ עי' בליקוטי מוהר"ן סי' ט', אות ג': "ודע, שהכל לפי גודל האמת, כי עיקר האור הוא הקדוש ברוך הוא, והקדוש ברוך הוא הוא עצם האמת, ועיקר השתוקקות של השם יתברך אינו אלא אל האמת".

אמת^{כז}". וככל שמרבים לדבר דיבורים להשם יתברך, יכולים להיכנס באדם יותר נקודות של אמת! ממילא יש להכל חשיבות - לתפילתו, וכו'.

כאשר הקדוש ברוך הוא עוזר, הולכים ברחוב ומדברים דיבור להשם יתברך, זה הרי ממש "דרך דקדושה" - זה נפלא! וזה יכול להיות חלילה להיפך...

יש זוהר הקדוש^ל - "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום^{לא}" - אומר הזוהר: יש "דרך", ויש "נתיב". ("דרך") זה 'נועם', ויש 'שלום'. זה נפלא! דרך! נתיב! יש "דרך" - (דהיינו) דרך סלולה. ויש "נתיב", שהוא רק שביל צר.

כשאני הולך ברחוב, עדיין אין זו דרך כבושה כל כך. אבל כשאני הולך ואני חושב כפי שצריך לחשוב, אזי זו דרך של נעימות! דרך של שלום^{לב}!

עם רעיון אחד טוב יכול האדם להפוך את הדרך לנעימות - הוא עושה מזה שלום. וחלילה להיפך -

(אמור לעצמך): 'מדוע אהיה כזה אכזר על עצמי?!' אני יכול כאן בדבר מועט - אינני צריך הוצאה מרובה עבור זה, אינני צריך לעשות נסיעות, אלא כאן במקום בו אני נמצא - אם מקשרים את המחשבה לדבר טוב, בזה לכד אתה כבר בדרך טובה, אתה כבר בדרך של 'נעימות' של 'שלום', אתה כבר מקושר להשם יתברך! עם רעיון אחד!

^{כז} עי' עלים לתרופה יום ו' ויגש שנת תקפ"ו: "אם תרצה נקודת האמת, אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, תבקש האמת בהפלטין של אמת, הנבנה על ידי אנשי-אמת, על ידי בעל אמת, אז תבין יראת ה' ודעת אלקים תמצא. ובוודאי אתה יודע ומבין את אשר אני מרמז לך, כי ענין הפלטין של אמת מבואר מעט בסוף הסיפורי מעשיות, אך באמת אין אתה יודע כלום..."

^ל עי' מקץ קצו:

^{לא} משלי ג, יז.

^{לב} עי' ליקוטי מוהר"ן תניינא סי' צ"ז; ובליקוטי הלכות הל' העושה שליח לגבות חובו ה"ג, אות י"ג.

במקום שחושב השכל שם כל האדם

הרבי אומר הרי"ג: "במקום שהשכל חושב, שם הוא כל האדם^{לב}!".

דיבור זה של הרבי נעשה אצלנו ישן. הדיבור הזה מקורו בתורה בליקוטי מוהר"ן: "במקום שחושב השכל, שם כל האדם" - מה שהשכל חושב, שם הוא כל האדם! - הדיבור זה הוא הרי דיבור נפלא עד כמה אני צריך להחזיק חשוב את המחשבה! איפה שאני חושב, שם אני לגמרי! שם אני! אם אני חושב מהשם יתברך, הרי אני שם! וחלילה כאשר חושבים מחשבה (אחרת), הרי אני שם.

הלא עם כל דיבור של הרבי אפשר לחיות חיים טובים - א געוואלד! וצריך באמת לדבר את הדיבור הזה לפני השם יתברך: "הרבי הרי אומר כאן כך - שבמקום בו אני חושב, שם אני לגמרי - מדוע אעזוב אותך? אני הולך להיות איתך בכל ליבי!".

אכן על ידי זה באמת נעשו גדולי ישראל, קדושי ה' - הם זכו לכך רק על ידי שהתחילו לשמור את מוחם, הם שמרו את המחשבה, ממילא זה כבר משך. כשהמחשבה כל כך קדושה, כשהמחשבה כל כך גדולה, והוא לא מניח את המחשבה, ממילא הוא כבר משך גם דברים אחרים^{לה}.

ומאחר ובמקום בו הוא חושב שם הוא נמצא, ממילא זה כבר מושך אותו לדברים אחרים גם כן. כאשר הוא שם; כשהוא חושב מהשם יתברך הוא שם, וזה מושך

^{לב} עיי' ליקוטי מוהר"ן סי' כ"א: "כי עיקר האדם הוא השכל, ועל כן במקום שחושב השכל, שם כל האדם. וכשיוודע ומשיג בידיעת השם יתברך, הוא שם ממש, וכל מה שיוודע יותר, הוא נכלל יותר בהשורש, דהיינו בו יתברך".

^{לה} עיי' בספה"ק "דגל מחנה אפרים" פר' שמות ד"ה 'ותעל', וז"ל: "ידוע מאא"ז זללה"ה כי במקום שמחשבתו של אדם שם הוא כולו, וכן הוא בדיבור ובמעשה באיזה מדרגה ובאיזה עילה שהוא שם, שם הוא קשור כולו בזה העולם, ובמעשה היינו שכשהוא קשור בטבעיות ולא הגיע לאמונת אלקות אז גורם בגופו גם כן עבודות טבעיות, כיון שעוסק בדברים טבעיים הוא קשור כולו בטבע", וכו' ע"ש.

^{לה} עיי' בספה"ק דגל מחנה אפרים פר' מסעי, וזל"ש: "ובמקום שמחשבתו של אדם שם הוא כולו, אף שבעצם אינו עומד במקום מחשבתו עם כל זה 'גופא בתר רישא גירא' (עירובין מא.)", וכו' עיי"ש,

אותו כבר לדברים אחרים גם כן, זה כבר עושה אותו לאדם גדול. וכן חלילה להיפך – זה מושך אותו להפך.

בההלכה הגדולה – תפילת המנחה הלכה זו' המיוסדת על תורה מ"ט, מדבר רבי נתן נפלאות מענין המחשבות, עד כמה גדול ועצום כח המחשבה^ל.

בזהר הקדוש מובא^ל, ש"מחשב"ה הם אותיות "בשמח"ה". כמדומני שזה מובא בתיקונים. מה זו מחשבה? אומר הרב^ל: "חשו"ב מ"ה" – חשוב מהקדוש ברוך הוא; מ"ה הוא הקדוש ברוך הוא, שכן שם הוי"ה במילוי אלפין גימטריא מ"ה. 'חשוב מה' – חשוב מהשם יתברך. ומחשב"ה עושה בשמח"ה. זה נורא מה שאדם יכול לזכות על ידי מחשבה טובה!

וזהו כל עיקר האדם, תכלית כל העבודות, שהקדוש ברוך הוא יעזור לו לאדם – שמוחו יהיה מקושר להשם יתברך. כשאדם נפטר מן העולם – מה נשאר מכל העבודות שעשה? שיש לו מוח יפה ונאה יותר^ל!

אם כן אין ספק שצריך להשקיע כל כוחו כדי לזכות לזה. כשם שהיצר הרע מניח עצמו על דבר זה, לגזול מהאדם את המחשבה, וזה כל הרווח שלו, כמו כן להיפך, צריך לראות לאחוז את המחשבה, ועל ידי זה נעשה כל השאר ממילא.

התכלית של כל דבר הוא, שהמוח יהיה; התכלית של כל העבודה, התכלית של התפילה ושל הלימוד ושל כל העניינים הוא – שהמוח יהיה אצלי מוח מקושר להשם

^ל עיי"ש באות צ"א מה שמבאר בענין "כולא במחשבה איתברירו".

^ל תיקון כ"ב, דף ס"ז ע"א.

^ל עי' ליקוטי מוהר"ן תניינא פ"ב, בסופו.

^ל עי' ליקוטי עצות, ערך 'מחשבות והרהורים' אות ג': "עיקר התשובה ותיקון על כל העוונות, כשמתגבר לגרש כל המחשבות חיצוניות מדעתו ושכלו. כי השכל הוא הנשמה, וכשמקדש שכלו, היינו נשמתו, על ידי זה מגביה ומשיב הכל לשרשו וזה עיקר התשובה" (ע"פ תורה ל"ה, אות א'). גם עיי"ש באות ה': "כל תיקון האדם וקלקולו, חס ושלום, הכל תלוי במחשבה שבלב, כי עיקר היצרין הם המחשבות והחכמות שבלב, כי מחשבות טובות הם יצר טוב ומחשבות רעות הם יצר הרע" (ע"פ תורה מ"ט, אות א').

יתברך! ואם זה חסר, עדיין אין שלמות לכל הדברים. האדם צריך להשתוקק ולמשוך עצמו לכך, זה מה שהוא צריך לרצות, בדבר זה עליו להשקיע את מיטב כוחו ומרצו.

כי הוא (הבעל דבר) מניח כל כוחו על דבר זה, להרחיק ולנתק אותי, למחויץ ולבלבל את מוחי עם מחשבות אחרות. אם כן עלי להשקיע כל כוחי על דבר זה בעקשנות. וצריך להאמין - שכאשר מתאמצים, הקדוש ברוך הוא עוזר, הקדוש ברוך הוא יעזרנו! ומאחר וזה תכלית כל האדם, מבינים ממילא שהבעל דבר לא חפץ בזה.

כמובן, שה'עשייה' מביא לידי זה; בלי עשייה הוא לא יוכל בשום אופן לזכות לכך. על ידי מה יזכה לכך שיהיה לו מוח להשם יתברך? מרוב מעשה - תפילה ותורה, מצוות ומעשים טובים^מ. אבל האדם צריך לדעת, שהתכלית שלו הוא שמוחו יהיה יפה ונאה יותר. כל הדברים שהוא עושה - כל זה צריך להיכנס למוחו, שמוחו ייעשה יפה ונאה יותר! ואם לפעמים מתרחקים מזה, צריכים תכף לשוב בחזרה.

עזבתי את שאר הצדיקים והתקרבותי לילד!

(ר' נחמן: בהסתלקותו של רבי נתן ר' חייקל עדיין היה בין החיים?) ר' חייקל? אינני יודע, אי אפשר לדעת זאת, אינני יודע. ר' חייקל גר אחר כך בקראקוב (על-יד קרימנצ'וק), שם גרו ילדיו. היו לו נכדים בטפליק. לאחד מהם קראו חייקל שהיה שמש בבית מדרש.

^מ עי' ליקוטי מוהר"ן תניינא סי' נ"א: "היצר הרע נוקש באדם בכל פעם ומעוררו למה שמעוררו. ואף אם אין האדם שומע לו ופונה עורף ממנו, אף על פי כן הוא נוקש בו עוד פעם שני ושלישי ורביעי ויותר. אבל אם האדם הוא חזק בדעתו ועקשן נגד היצר הרע, ואינו פונה אליו כלל, אזי היצר הרע מסתלק והולך לו. וכן בתפילה, בענין המחשבות הבאים לבלבל, הוא ממש כנ"ל, שהמחשבה באה כמה פעמים, פעם אחר פעם, לבלבל. וצריך להיות חזק לבלי להסתכל עליה כלל בשום אופן, ואזי תסתלק. ועין במקום אחר מזה".

^{מא} עי' ליקוטי מוהר"ן סי' י"ז, שעיקר כסילות השכל נמשך מעכירות כלי המעשה, עיי"ש.

(ר' נחמן: הכרתם אותו?) כן. הוא היה שמש בבית המדרש במפליק. (ר' נחמן: בבית המדרש שלנו שם?) לא, בבית מדרש של כלל בני העיר. הם אמרו שהוא נכדו של ר' חייקל מאנשיו של הרבי.

(ר' נחמן: היה לו בן ר' לייב?) היו לו כמה ילדים. הילדים גרו בקראקוב.

(ר' נחמן: רבי נתן כותב ב'ימי מוהרנ"ת' (ח"ב, אות מ"ד): "וליווה אותי רבי לייב בן ר' חייקל ושאר בני הנעורים!" יודעים שהוא היה מבוגר מרבי נתן בהרבה - ר' חייקל?) מסתבר שכן. הוא היה הרי עוד מהמקורבים הראשונים ממדוודיבקה.

(ר' נחמן: ומבוגר מהרבי הוא לא היה?) איני יכול לדעת, יכול להיות אולי שכן, אני יודע?!

רבי יודל היה מבוגר מהרבי בשש עשרה-שבע עשרה שנה.

(ר' נחמן: ורבי אהרן הרב מברסלב?) הרב רבי אהרן - לא. כי הרב רבי אהרן נפטר באותה שנה שרבי נתן נפטר. רבי נתן נפטר בעשרה בטבת (תר"ה), והרב רבי אהרן באותה שנה, ראש חודש אב - באותה שנה.

הרב רבי אהרן היה מבוגר מרבי נתן בחמש שנים. ממילא נמצא שהוא היה צעיר מהרבי בשלוש שנים. וגם רבי נפתלי היה צעיר מהרבי. רבי נפתלי ורבי נתן שניהם נולדו בשנת תק"מ.

אולם כל השאר היו מבוגרים יותר - רבי יודל, רבי שמואל אייזיק, רבי בער.

(ר' נחמן: ר' שמעון'לה היה מבוגר מהרבי?) יכול להיות - כי הוא עוד התקרב לפני (כולם^{מב}).

(ר' נחמן: הוא כבר היה אברך!) אם הוא היה אברך יכול להיות שהוא היה מבוגר מהרבי.

הוא נענה ואמר: "איך האב אוועקגעווארפן אלע גוטע אידן, און איך האב זיך מקרב געווען צו אן אינגל!" - "עזבתי את כל הצדיקים, והתקרבותי לילד^{מג}!". כפי הנראה, הוא היה מבוגר מהרבי.

חידוש בחזנות!

הרבי אמר לר' חייקל: "דו וועסט זיין אזוי א חידוש אין דיין זאך אזוי ווי איך אין מיין זאך!" - "אתה תהיה חידוש כזה בעניין שלך כמו שאני בעניין שלי^{מג}!" היה אצלו יצר הרע אחר. הרבי הרי אמר לו (הפלגות כאלו), הוא היה אדם מרומם.

(ר' נחמן: מה רצה הרבי - שהוא יתנתק לגמרי?) כן, שהוא יהיה מקבל, חזן, שזו תהיה פרנסתו - לא יותר.

פעם, מה היה חזן? אני הייתי שם חזן אצל ה"שלעפערס" (העניים), עוד הייתי צריך לשלם להם... אבל ר' אברהם (שטרנהרץ) היה חזן במשעהרין, בית מדרש עשיר, היו שם עשירים, שם זו הייתה פרנסה טובה.

חזן - ידעו כולם, כאשר מגיע חנוכה - כל בעל בית נתן לחזן "מעות חנוכה". החזן הלך (ר' נחמן: החזן היה צריך להסתובב אצל כולם?) כן, הוא נכנס, כיבדו אותו במשקה, והסבו לו הנאה (בנתינה).

היו כאלה שרק ממעות חנוכה לבד יכלו לחיות במשך חצי שנה! נתנו לו נתינות יפות. כשהגיע פורים, כל אחד שלח לחזן משלוח מנות והכנים בתוכו כסף; במשלוח

^{מג} עי' שיש"ק ח"ב, אות תש"ח.

^{מד} עי' שיח שרפי קודש ח"ה, אות ס"ח: רבינו אמר פעם לרבי חייקל: הייתי רוצה שתקבל על עצמך משרת החזנות, ותהיה אתה חידוש בענין שלך כמו שאני חידוש בענין שלי, כי המשיך לו רבינו כח הנגינה משרשה. ולא הסכים לזה רבי חייקל כי לא היה הדבר לפי כבודו שיתפרנס מתמיכתן של אחרים וכו' וכו'.

מנות היה מונח גם כסף. וכשהגיע פסח, נתנו "מעות רגל". בשבועות היו "מעות רגל", זו הייתה פרנסה יפה.

חזן בבית מדרש עשיר היה לו, ובבית מדרש עני לא היה לו כלום. כמו כן בחתונות ובעתות שמחה (המיכו עמו).

(ר' נחמן: בכל חופה - החזן!) שם הרבנים כלל לא הלכו, הם שלחו את החזן. (ר' נחמן: מי היה מסדר קידושין?) החזן - הכל החזן, בוודאי.

פעמים רבות הייתי אני המסדר קידושין. הרב של אומן - רבי שלום (מלמד) היה שולח אותי, אולם בלעדיו לא הלכתי. כשהוא שלח אותי, הראיתי לו את הכתובה, והוא עבר על הכתובה, ולפעמים הורה לעשות איזה שינוי בכתובה, הוא כבר חקר מראש הכל.

(ר' נחמן: והחזן היה צריך לשיר את כל הקטעים?) כל הקטעים - הכל.

אחר כך החזן הגיע לסעודה, ועשה לכל אחד "מי שברך", וכל אחד הוציא מטבע יפה ונתן לחזן. לא רק המחותנים, אלא כל אלה שישבו ונמלו ידיים - לכל אחד מהם עשה "מי שברך".

כמו כן נהוג היה לעשות "מי שברך" גם לרבנית (כל אחד לנות ביתו). החזן עשה לה מי שברך והבעל שילם גם עבורה. וכן היה נהוג בשמחת ברית, וכן בשמחת תנאים. זו הייתה פרנסה טובה - חזן.

נו, אני הייתי חזן באומן בבית הכנסת שלנו, עניים, "שלעפערס", הם עצמם לא היה להם, בחתונה עוד היה צריך להביא להם... אכן כשר' אברהם (שטרנהרץ) הגיע לאומן, הוא ראה את המצב ותמה: מה זה? עניות כזו - איי איי!

(ר' נחמן: אז מה עשה ר' חייקל?) הרבי רצה שר' חייקל לא יעשה כלום. לחזן היה מעלה שהוא יכול היה לשבת, להתפלל ללמוד ולעבוד את השם יתברך, לא היה לו שום עסק אחר.

אתה מבין? אדם שהשכיר עצמו לחזנות, עדיין יכול היה לפרנס את עצמו. אם לא היה לו בית כנסת עני - אם היה לו איזה בית כנסת של בעלי בתים, הוא יכול היה לפרנס את עצמו. חזן שישב ועסק בתורה ותפילה תמכו בו. אמנם הוא לא היה עשיר, אבל הוא יכול היה לפרנס את עצמו. ור' חייקל לא חפץ בזה.

(ר' נחמן: נו אז מה הוא עשה?) הוא היה סוחר, הוא סחר. ורבי נתן לאחר הסתלקותו של הרבי, הזדמן פעם שבשבת חנוכה - בימי חנוכה (התוועד יחד ר' חייקל). והוא עוד אמר זאת בלגלוג: "אה, הלא הרבי רצה שאהיה חזן, הייתי נאלץ להסתובב כעת עם עששית - להסתובב" (- כדרך החזנים שמחזרים על הפתחים לגבות "מעות חנוכה"). אמר לו רבי נתן: "נאך אלץ האסטו נישט קיין חרטה וואס דו האסט נישט געפאלגט דעם רבי'ן?!". - "עדיין אינך מתחרט על שלא צייתת לרבי?!".

ראה את רוח הקודש של הרבי

(ר' חיים שלמה: ר' חייקל היה אצל רבי מרדכי'לה מטשרנובל?) פעם אחת היה, בראש השנה.

(ר' חיים שלמה: הוא לא בא לאומן?) פעם אחת הוא היה אצל רבי מוטל'ה - יותר לא. רבי מוטל'ה כיבד אותו, הוא נתן לו מקום (ישיבה) מאחורי כיסאו. כאשר נתנו לאדם מקום מאחורי כיסאו של הרבי, היה זה כיבוד גדול.

וכשרבי מוטל'ה סיים את עריכת השולחן של ראש השנה בלילה, הוא (ר' חייקל) נתן אנחה. כשחזן נאנח - אנחה חזנית כזו... שאל אותו ר' מוטל'ה: "מדוע אתה נאנח?". אמר: "נזכרתי בראש השנה של הרבי!". הוא הקשיב היטב; אלו דיבורים אחרים...

אמר לו ר' מוטל'ה: "נו, אם כך? אמור איזה ניגון מהרבי שלך?" אז הוא שר את ה"אשת חיל". שם (באשת חיל) טמון חומר יקר ערך... מדובר בחזן - והוא היה שבור מהראש השנה של הרבי, אז הוא שר כל כך טוב את האשת חיל. כך סיפר לי ר' מרדכי באברניצר, הוא שמע זאת מרבי אברהם ר' נחמן'ס, שהוא (רבי מוטל'ה)

נענה ואמר: "בניגון הזה אני רואה את רוח הקודש של הרבי שלכם!" - כך אמר רבי מוטל'ה לר' חייקל.

לזה יקרא 'חסיד'!

(ר' נחמן: הוא לא התבטא אז "לזה יקרא חסיד אמיתי"?) לא! חסיד אמיתי היה במעשה אחר: כאשר הרבי שלח את רבי נתן ואת רבי נפתלי אל הרב מברדיטשוב לשבות אצלו בשבת - אז הוא (הרב מברדיטשוב) נענה ואמר: "אט דאס איז א חסיד!" - "הנה כי זהו נקרא חסיד^{מה}!".

(ר' נחמן: אתם שמעתם את המעשה מפי ר' מרדכי באברניצ'ר?) כן. (ר' נחמן: ור' מרדכי באברניצ'ר שמע זאת מפי רבי אברהם ר' נחמן'ס?) כל ידיעה ששמעתי ממנו היא בעיני כאילו שמעתי מפי רבי אברהם ר' נחמן'ס בעצמו. רבי אברהם ר' נחמן'ס היה הרבה בבאברניץ, הייתה לו שם אחות. שם (בבאברניץ) היה לו הרחבת הדעת מאוד, היו זהירים עמו מאוד, החזיקו ממנו מאוד. הוא יכול היה לשהות שם זמן מה ולעסוק בעבודה שלו, בהתבודדות שלו. והיה לו שם עם מי לדבר - כאלו שרוצים לשמוע.

(ר' נחמן: הוא היה בר הבנה גם בענייניו של הרבי - ר' מרדכי באברניצ'ער?) כן! אלא מאי? עובד - הוא היה עובד ה'. היתה לו הבנה בדיבור הא הא הא - חסידים כאלה לא רואים היום. הוא היה האורח שלי (בראש השנה). הוא היה מתפלל - הוא היה בוכה בשמונה עשרה.

ר' מרדכי באברניצער שותפו של הרבי

(חסרה התחלת הסיפור) ושם^מ הוא (ר' מרדכי) התארח אצל איזה יהודי בשבת. היהודי ההוא היה יהודי עני, ולא היה לו שם לחם משנה - רק חתיכת לחם שחור היה לו. נענה (ר' מרדכי): "אמרתי בליבי: אילו ישראל שלי היה רואה את השבת שיש לי באן, היה לועג לי בדבעי!"

ואז בחזרתו הביא עמו כמה בחורים לאומן! (ר' נחמן: לראש השנה הביא אותם?) כן, לראש השנה הביא אותם.

הוא היה חסיד! בזקנותו היה נוסע לשבתות; שבת בברסלב, שבת במשעהרין. כשהיה במשעהרין - אוי איך הוא נתן להם... הוא היה חסיד!

שנה אחת בערב ראש השנה בהיותו אצל הרבי בציון, אמר לרבי: "רבי, אני לוקח אתכם לשותף; מה שנרויח נתחלק - חצי לאנשיך, וחצי לי!" - היה לו מין אומץ כזה לדבר אל הרבי.

כשהוא חזר הביתה, נהיה שפע! שפע כזה נהיה. היה לו מפעל סבון - לר' מרדכי באברניצער, ועבדו שם עשרים וארבע שעות - ולא הצליחו לספק מספיק סבון...

^מ עי' תוכן הסיפור בשיש"ק ח"ה, אות רמ"ג: "נודע פעם לרבי מרדכי באברניצער ז"ל שבקיום נמצאים כמה בחורים הצריכים חיזוק ואפשר לדבר על לבם להתקרב להשם יתברך. לא הרהר הרבה ונסע לקיוב ושבת עמם שבת אחת, והיתה לו שבת קשה מאד, שלא היה לו מה לאכל רק לחם שחור ללא לחם משנה וללא דגים וכו', והיתה לו עגמת נפש רבה מאד משבת זה, מה גם שבין הבחורים היה גם בחור חפשי אחד שבכל עת אכילתם ודיבורם שרק שריקות לעצמו כדי להפריע לו בדיבוריו הנלהבים. והרהר רבי מרדכי לנפשו ואמר: אילו ידעו בני איזה שבת יש לי פה בקיוב לא היו נותנים לי כלל לנסוע והיו מלעיגים עלי, כי הוא היה בעל הבית חשוב ועשיר ובעל יכולת, ומעולם לא שבת שבת כזו, אבל הצליח בדבר ולראש השנה הביא עמו שני בחורים, ונתקברו לאנשי שלומנו, ושאל מזה מלא חפניים שמחה ונחת עד שחשב ואמר לעצמו: "היה כדאי!"

וסוחרים סבון אחרים עמדו ולא מכרו כלום. (ותמהו:) 'מה קורה עם היהודי הזה?' שם משפחתו היה 'פרייטער'. (הם תמהו:) פרייטער - מה יש לו? כולם עומדים רק לידו, והוא מוכר כל כך הרבה - ממש הלך שפע כזה, שפע, שפע!

הוא הרי הבטיח לתת חצי, והיה צריך לתת כל כך הרבה כסף מהחצי של הרווחים, שלא ניתן היה בשום פנים ואופן לשלוח את הכסף באמצעות הדואר, הדבר היה אסור. באותם ימים אצל הקומוניסטים - לשלוח כל כך הרבה כסף? איך אפשר לשלוח כל כך הרבה כסף? אז הוא שלח לי מברק שאבוא אליו, והוא שלח באמצעותי את הצדקות.

הוא הכין רשימה שלמה (אופן חלוקת הכספים). בית כנסת של עניים - כולם היו עניים, והיה מספיק, במשך תקופה היה לכולם פרנסה!...

וכל זה נעשה ביישוב הדעת, הוא היה סוחר... (והתנה) שלא אחלק את הכסף בבת אחת, אלא בכל יום שישי אתן לכל עני. הייתה זו תקופה שלכולם היה פרנסה. וכאשר הכסף נגמר, הוא נתן שוב חבילה כזו, שוב לחלק, שוב לתת, שוב נהג כבראשונה.

כל כך הרבה שמורות (כסף שלח עמי), שהייתי צריך לחגור את עצמי (עם שמורות הכסף), נהייתי כל כך עבה משמורות הכסף - אלפים רבים, אוצר, הון עתק.

הוא עשה את הרבי שותף, והלך שפע...

אני הייתי אצלו שם במפעל, ומפעם לפעם הסבון היה ניתן מהגיגית הגדולה. וכאשר ניתן טיפה על היד, הוא נכווה. הוא היה אומר לי: "אתה רואה את ידי מלאה בוויית? - את זה תוכלו לחלק לצדקה..." הוא היה אדם מופלא - מאלה שהרבי התפאר בהם!

בעלי הצדקה ר' מרדכי ור' ישראל באברניצער

אחר כך הקומוניסטים כבר התחשבנו עמו בצורה נוראה. הוא כבר לא יכול היה לעבוד כל כך, כבר לא יכלו להרוויח כל כך.

זכורני, שנה אחת בהתקרב ימי הפסח, הייתי אז במקווה, נכויתי קשות. הבלן רצה להוסיף דלי מים לאמבטיה, ובטעות הוא שפך עלי... הייתי שרוי בסכנה ממשית, שכבתי בבית שרוף כולי. היה זה סמוך לפורים, זה היה נורא, בקושי יכולתי ללכת לקריאת המגילה, לשמוע את המגילה. והנה ימי הפסח הולכים וקרבים והחבר'ה צריכים לפסח ואין. ואני יודע שר' מרדכי - זה כבר לא אותו ר' מרדכי של פעם.

(השואל: הוא כבר גר באומן?) לא, ר' מרדכי לא גר באומן, בעת ההיא עוד התגורר בבאברניץ.

כתבתי לו מכתב: "ימי הפסח הולכים ומתקרבים - והעניים אין להם לפסח, חייבים לדאוג שיהיה להם מצות, הרי מגיע יו"ט".

הוא קיבל את המכתב והראה אותו לבנו - היה לו בן 'ישראל' שהיה קצת מודרני, אולם מאוחר יותר נעשה חסיד ועוד עלה על אביו - אומר הבן, "כתוב ללוי יצחק" - רכושם היה טמון אצלי באדמה (מאימת הקומוניסטים) - "שיוציא מאה 'זהב' ויחלק לחבר'ה לפסח".

מאה "זהב" שווה בזמננו הון עתק - אני יודע? אולי מאה אלף, אני בעצמי איני יודע להעריך כמה ערכו היום - זהב! חתיכות זהב!

את העובדה הבאה סיפר לי ר' מרדכי בעצמו: אמרתי לישראל שלי: "עדיין איני אוהז בזה!". כלומר, זה יותר מדי. סיפר לי ר' מרדכי, אחר כך בכיתי להשם יתברך: 'שישראל שלי יאמר "כן", ואני יאמר "שאני לא מוכן לזה"?!...'.

זהו ענין ההתבודדות - הוא מיד עשה חשבון הנפש: "שישראל שלי יאמר שהוא חפץ בזה, ואני יאמר 'שאני לא מוכן לזה'?! - התביישתי". בקיצור, הוא הודיע לי שיש כבר (כסף לפסח).

אחר כך, שם (באומן) לא ניתן היה להשיג שמן כשר לפסח, והוא היה לו את מפעל הסבון, עבדו עם שמן, היו לו שם חביות רבות של שמן. כתבתי לו שוב: "ברוך השם, מצות יהיה להם, תפוחי אדמה יהיה להם, אבל שמן אין עדיין".

נטל בנו ישראל - הוא היה אדם מלא - הוא נטל חבית שמן על כתפיו, הלך והכניס אותה לדואר. הגיעה אלי חבית מלאה שמן. ואני חילקתי אותה עם חשבון שלם, כל משפחה לפי מספר הנפשות: 'לזה' נתתי שלושה בקבוקי שמן, 'לזה' שני בקבוקי שמן (וכו').

ר' מרדכי כתב לי, שישראל נשא על כתפיו את חבית השמן והכניסה לדואר. כתבתי לו בחזרה: 'בעיני השם יתברך זה כל כך חשוב כאילו הקריב "מנחה" ויצק את ה"מנחה בלולה בשמן" - כל כך חשוב מעשהו לפני הקדוש ברוך הוא!'. זכרוני, שר' מרדכי כתב לי, של ישראל הייתה מין שמחה כזו מהדיבור שכתבתי לו ש'בעיני השם יתברך השמן כל כך יקר וחשוב'.

ואחר כך הגיעו שמועות לאוזניי; הלא למרבה הצער האב נהרג כתוצאה מהתחשמלות^{מז}, ובנו ישראל נעשה חסיד כזה, הוא הלך עם זקן עם פאות ארוכות,

^{מז} עי' סיפור המלא בשיש"ק ח"ד, אות תנ"ג: רבי מרדכי באברניצער ז"ל נהרג בעיר קראוואראג על ידי מכת עלעקטע"ר, והמעשה היה כך: כשעלו הקומוניסטים לשלטון ברח מעירו באברניץ, כי שלטונות המס עלו על עקבותיו ורצו לקחת ממנו את כל הונו ורכושו. באור לכ"ד תמוז תרצ"ו יום פטירתו של אביו רבי טוביה, הלך לאכל סעודה טובה כדי שיוכל לצום למחרת כמנהג התענית ביום שמת בו אביו, והלך ברחוב יחד עם הבחור רבי יעקב ב"ר יצחק באברניצער, המכונה איציא, ושם ידו על כתיפו ודיבר עמו בעבודת ה' ודיבורי התחזקות בחביבות. לפתע החל לרדת גשם ומטר עז, עד שנקרע חוט לעקטע"ר שברחוב ונפל על שניהם ונהרגו בו במקום, בהיותו בגיל שבעים וארבע. ומצאום שוכבים כך כשידיו של ר' מרדכי חבוקות על הבחור ר' יעקב. כשנודע דבר פטירתו לאנ"ש שבאומאן, נעצבו כולם מאד, כי היה חביב וחשוב מאד בין אנ"ש, והיתה אז על ידי זה התעוררות גדולה לתשובה בין אנ"ש, כי היה בעל מדריגה גדולה וכן בעל צדקה מופלג.

היה עובד השם כזה, עד שלא ניתן היה להכירו כלל וכלל. באו לאוזני שמועות מישראל, איזה עובד השם נהיה.

(ר' חיים שלמה: בבאברניץ?) לא, זה כבר היה בקרווארג. הוא ברח הרבה - זה היה כבר אחרי אומן.

(ר' נחמן: אחרי אומן הוא המשיך לברוח?) כן - הוא ברח. באומן היו משליכים אותו מיד לכלא.

בקיצור, היו אנשים שעשו טוב, הם התקרבו לרבי, והם היו סוחרים, והם עשו טוב מאוד! הקדוש ברוך הוא יעזורנו - שגם אנחנו נעשה טוב!

פטירתם של ר' שבתי ברסלבר ור' געצ'ע

(השואל: באיזו שנה נפטר שבתי ברסלבר?) שבתי ברסלבר נפטר - אני יודע? תרצ"ג/תרצ"ד - כמדומני תרצ"ד. כמדומני שר' הירש לייב (ליפל) כבר היה פה בארץ ישראל^{מח}. ר' הירש לייב הגיע הנה בשנת תרצ"ד. (ר' משה: מה היה שם משפחתו?) וודווז. (ר' נחמן: מוזכר במכתבים^{מט}: "חיים ב"ר שבתי וודווז").

(ר' משה: ובאיזו שנה נפטר ר' מרדכי באברניצר?) ר' מרדכי נפטר בתרצ"ו, באמצע הקיץ - כ"ד תמוז.

(השואל: מי היה השני שהתחשמל?) בנו של ר' איציק באברניצר - אחיו של ר' נחמן שטרנהרץ^נ. (השואל: הוא היה כבר חתן?) חתן - כן^{נא}.

^{מח} גיסו של ר' לוי יצחק. היה חתנו של החסיד ר' אהרן קיבליטשער ז"ל.

^{מט} מכתב אנ"ש הנדפס בספר "נחלי אמונה".

^נ ה"ה, ר' יעקב בן רבי יצחק בן רבי נתן בן רבי נחמן בן מוהרנ"ת.

^{נא} עי' שיש"ק ח"ה, אות רפ"ג.

(השואל: סיפרתם שכאשר ר' געצע הגיע הביתה הוא אמר: "שהוא יודע" - רבי אברהם החזיק לו את היד"!) הוא אמר, שהוא מפחד, היות ורבי אברהם החזיק את ידו חזק מאוד זמן ממושך, הוא לא עזב אותו²².

(ר' חיים שלמה: כשהגעתם לאומן הלכתם מיד לרבי אברהם ר' נחמנ'ס?) גם אנו רשאים לומר - שהיה לנו רבי אברהם ר' נחמנ'ס ואילו היינו דבקים בו יותר - היינו מקבלים יותר, אבל תודה לאל שלפחות לא הייתי מתנגד עליו!

"כי שם המקום המוכן לו"

(ר' משה: שמעתם על כך שרוצים לאסוף חתימות כדי להעלות את הרבי לארץ ישראל?) חם ושלום! שלא יחשבו על הדבר הזה! זו מחשבה רעה ביותר, שכלל לא יחשבו לעשות את הדבר הזה!

(ר' משה: כבר דיברו פעם על זה?) אף פעם לא דיברו על זה - חם ושלום! שלא יחשבו כלל על הדבר הזה! אני יודע, החבר'ה הרי עושים מעשים חפוזים - שלא יחשבו כלל על הדבר הזה, זה רעיון רע מאד. איי, קיים חשש שאולי יכולים חלילה לבזות שם את ציונו של הרבי? אל לנו לחשוב על זה כלל וכלל, אל לנו לעשות שום מעשה, אין זה עסקנו.

²² מובא בטעם זקנים קונטרס ס"ג, וזל"ש: ר' געצע איז נפטר געווארן דעם 'שביעי של פסח', דעם אייגענעם ווינטער (של ראב"ן). ר' געצע איז געגאנגען מבקר חולה זיין ר' אברהם ר' נחמן'ס, און ר' אברהם ר' נחמן'ס האט אים געגעבן די האנט און ער האט אים צוגעהאלטן די האנט, ער האט אים נישט אפגעלאזט די האנט, און ר' געצע האט געזאגט אויף זיך: "ווער ווייס וואס דאס איז אז ר' אברהם לאזט מיר נישט אפ דער האנט?!". דאס איז געווען ערב ראש חודש טבת (יום פטירתו של רבי אברהם), און באלד איז ר' געצע קראנק געווארן...

²³ היה זה בתקופה בעת שהלכו שמועות שהקאמוניסטן רוצים לבנות בנינים גבוהים מעל גבי ציונו הקדוש.

(ר' משה: יש אומרים שהרבי רצה להקבר בארץ ישראל, אלא שחשש שמא לא יהיה עסק עם קברו¹⁰)
אלו פירושים יפים, חידושים יפים, אפשר לסובב עם האגודל אנה ואנה, אבל לעשות
משהו בפועל – אסור¹¹.

הרבי הרי רצה לשכב שם כי שם טמונים כל הקדושים, והרבי היה שם, ולכן הוא
יצא לאומן במיוחד בשביל זה. איי, נעשה מה שנעשה? הלא בימינו אנו היכן נמצא
'קודש הקדשים' – וכי יש בידנו לגשת לשם? היכן הוא נמצא כיום? שם אצלם (-
בידי הערבים) – והאבן שתיה תלויה כך באוויר (בביזיון). איפה זה נמצא? הכל אצלם!

(ר' נחמן: להביא את הרבי? אסור אפילו לחשוב על זה, אסור לדבר על זה בכלל!) ה'קדשי
קדשים' נמצא היום אצל הערבים – האבן שתיה היא אצלם, זה אצלם עד שיבוא
הזמן, אסור לחשוב על זה בכלל.

זה שיש קיום לציונו של הרבי והוא שמור בכבוד – זה מן השמים, אולם האם
אנחנו רשאים לעשות פעולה כלשהי? איי, יש קליפות כאלה (הקומוניסטים) רח"ל?
ככה זה¹².

¹⁰ עיי' חיי מוהר"ן קס"ב.

¹¹ עיי' חיי מוהר"ן קצ"ז: "אחר כך דיבר עמי מענין מקום ישיבתו, ואמר, שאומין טוב לפניו מאד, אם
ירצה לישב באיזה מקום יותר טוב לפניו פה. ואמר שגם לענין הסתלקותו כשימלאו ימיו ושנותיו
לאורך ימים ושנים טוב גם כן פה, כי באומין היה קדושת השם גדול מאד, כי נהרגו רבים מישראל
לא לפים ולרבבות אשר מכל זה נתקדש שמו כידוע, וכו' עיי"ש. גם עיי"ש, אות רי"ז, בא"ד: "וכן כמה
וכמה פעמים היה מדבר עם כמה אנשים, והפליג מאד בשבח הבית החיים של אומין. כי מונחים שם
כמה קדושים אלפים ורבבות. כי שם היתה ההריגה הגדולה בעת הבריחה שנהרגו שם אלפים
ורבבות נפשות קדושים מישראל, והיה שם קידוש השם הרבה מאד. וכמה פעמים אמר בפירוש לפני
ולפני עוד כמה אנשים שטוב לפניו לישכב שם מחמת שהיה שם קידוש השם הרבה מאד, ואחר כך
נתקיימו דבריו כולם ונסתלק באומין בבית האיש הנ"ל שנתן לו דירתו כנ"ל, אז המה ראו כן תמחו
והבינו כולם שכל עיקר ביאתו לאומין היה בשביל להסתלק שם כאשר נשמע מפיו בפירוש כמה
פעמים [...] וכשמעי זאת עמדתי מרעיד כי עתה אנו רואים שזה כמה שנים מקודם עלתה זאת
במחשבה, ונודע לו שמקום מנוחתו יהיה באומין [...] כי סוף כל סוף נשאה המתנה טוב בידיו מאחר
שזכינו שהחמדה גנוזה נגנזה בסביבותינו באומין כאשר עלתה במחשבה לפניו זה כמה. ועל ידי זה
עדיין יש לנו תקוה לזכות לכל הטוב אשר חפץ להיטיב עמנו לנצח. ודבר אלקינו יקום לעולם. ובכל
זה יש בלבי הרבה אך אי אפשר לבאר מחמת חשכת העולם".

¹² בענין הקשר בין האבן שתיה למקום גניזת הצדיק עיי' בליקוטי מוהר"ן סי' ס"א, אות ז', וזל"ש:
"וזהו בחינת מה שנוסעין על ראש השנה לצדיקים. כי ראש השנה הוא יומא דדינא של כל השנה,

הלא יש לנו 'מראה' לפנינו: היכן נמצאת כיום האבן שתיה - ה'קדשי קדשים'? בידי מי הם? מי הולך לשם? הם (הערכים) הרי הולכים לשם מידי יום, וכי יש בכוחנו לפעול פעולה כלשהי? זהו זה, אנחנו יכולים רק לבקש מהקדוש ברוך הוא! אנחנו צריכים לקרב את הגאולה וביאת המשיח, וממילא יחזרו אלינו כל הקדושות.

דיבורים כאלה יכול לומר רק מי שאינו מיושב בדעתו והוא מבולבל¹² - רק הוא יכול לומר רעיונות טיפשיים כאלה ח"ו! מי ירצה להיות לקחת בחלק בדבר כזה, חם וחלילה?!

הלא יש לנו כאן מראה לפנינו: ה'קדשי קדשים' הוא אצל הערכים, הם הרי נכנסים כל יום לקדשי קדשים פנימה. ובנוגע לצינו של הרבי - אנחנו צריכים לעמוד מרחוק ולהביט: 'ריבונו של עולם, רחם על עצמך! רחם על עצמך!' כאן בעולם הזה

וכל אחד ואחד בא עם קדושתו וצמצומיו אל הצדיק הדור. שהוא בחינת קדשי קדשים, בחינת אבן שתיה. בבחינת (שמואל א ב): "כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל". שהם הצדיקים שעליהם נשתת העולם. ועל ידי זה נמתקים כל הדינים, על ידי בחינת אבן שתיה כנ"ל. ועי' בספר "פרפראות לחכמה" על תורה זו, אות ט"ו, וזל"ש: "ובזה מבואר מאוד מה שאמרו רז"ל (סוטה יג) בענין השני ארונות שהיו מהלכין במדבר ארוננו של יוסף והארון ששם לוחות האבן וכו' קיים זה מה שכתוב בזה. ולפי הנ"ל הם ענין אחד ממש. ועיין בתנחומא פרשת וארא, וכן במדרש רבה שלא היה יכול שלמה להכניס את הארון לבית קודש קדשים עד שהביא ארוננו של דוד, והכל מבואר על פי הנ"ל, כי הצדיק האמת הוא בחינת קדשי קדשים אבן שתיה, ששם היה עומד הארון עם הלוחות שזה בחינת לוחות האבן כמבואר בפנים. ולבאר הענין בדקות ורוחניות יותר קצת הוא, כי ידוע כי מקום גניזת הצדיק הוא קדוש בקדושת ארץ ישראל, וכמובא בדבריו ז"ל בליקוטי תניינא סי' ק"ט, וזה ידוע כי גם בקדושת ארץ ישראל עצמה יש כמה בחינות שזה בחינת מה שאמרו רז"ל (כלים א) עשר קדושות קדשה ארץ ישראל וכו' ועיקר קדושתה נמשך מקדשי קדשים ששם האבן שתיה, ושם היה עומד הארון עם הלוחות, ושם מאיר בחינת אור החכמה עילאה, ומשם נמשך קדושה לכלל ארץ ישראל אשר בשביל זה אמרו רז"ל כי (בבא בתרא קנ"ח:) אוירא דארץ ישראל מחכים וכן ידוע כי גם בין הצדיקים יש כמה וכמה בחינות ועל כן אפשר לומר שמקום גניזתו של הצדיק האמת מופלג במעלה מופלגת מאוד מאוד הוא בחינת קדושת האבן שתיה ממש!. ובזה תבין קצת מה שמספרין אנ"ש מענין הסתלקותו הקדוש של רבינו ז"ל ביום ד' של סוכות שחל אז ביום ג' (כי יום ראשון של סוכות חל אז ביום שבת קודש) ושמעו מרבינו ז"ל איך שישב על מיטתו בחלישות גדול מאוד ואחז הלולב עם האתרוג בידו, ואמר בקול נעים קול דממה דקה קדוש ונורא מאוד את תפלת ההושענא של "אבן שתיה", עמוד והתבונן והתפלא עד היכן הדברים מגיעים! ואי אפשר להאריך בעניינים גבוהים ורמים ונשגבים נסתרים כאלו כמובן". עי' גם בליקוטי הלכות הל' שלוחין ה"ד, אות י"ג.

¹² ע"פ שיחות הר"ן רכ"ח.

אי אפשר לעשות כלום. אם יהודי רוצה יותר? קום בחצות ובקש מהקדוש ברוך הוא: 'קרב את הגאולה!' - ואז יחזרו אלינו כל הקדושות.

(ר' נחמן: רבי נתן כותב הרי: "כי שם המקום המוכן מששת ימי בראשית^{נח}!")

^{נח} עי' ספר ימי מוהרנ"ת ח"א, אות ס"ו: "כי שם המקום המוכן לו מששת ימי בראשית לעסוק שם בתיקון העולם לדורות לכל מי שיבוא אליו לשם ויאמר העשרה קפיטל תהלים הידועים אצלנו (אשר נדפסו כבר כמה פעמים) כאשר הבטיח בחיים חיותו אשרי הזוכה לזה!".

על הטוב יזכרו ידי־ינו היקרים

שגדבו למען הוצאת הקונטרס

זכרון בהיכל ה'

מו"ה שלום בן שרה ע"ה

מו"ה סאלח בן צפורה ע"ה

מו"ה אורי בת שושנה ע"ה

מרת ורדה שושנה בת חנה ע"ה

מרת קוצי'ק רבקה בת טאוס ע"ה

מרת צפורה חיה בת ורדה שושנה ע"ה

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים